

2. Fritt fall i arbetslöshetsförsäkringen

- Allt fler arbetslösa i Sverige saknar a-kassegrundad ersättning

Februari 2013

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund.....	2
Vilka får a-kasseersättning och aktivitetsstöd?.....	3
Färre arbetslösa får a-kasseersättning	4
Stora och allvarliga konsekvenser av en dålig arbetslöshetsförsäkring.....	7
LOs förslag till förnyad arbetslöshetsförsäkring.....	7

Inledning

När finanskrisen slog till hösten 2008 och arbetslösheten ökade kraftigt, hängde arbetslöshetsförsäkringen inte längre med. Medan arbetslösheten steg fick allt färre a-kasseersättning. När allt fler står utanför arbetsmarknadens trygghetssystem och hänvisas till sina familjer eller i sista hand, till försörjningsstödet, kan man tala om en ökad försäkringslöshet i Sverige.

2007 ändrades flera av villkoren för att få ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. Detta trots varningar från fackföreningar och andra remissorgan. I ett slag blev arbetslöshetsförsäkringen både dyrare och sämre: det blev svårare att kvalificera sig till ersättning samtidigt som ersättningen blev lägre och medlemsavgifterna höjdes dramatiskt.

Att så få arbetslösa numera kvalificerar sig för ersättning från arbetslöshetsförsäkringen visar hur vårdslös den borgerliga regeringen har varit. För allt fler löntagare betyder arbetslösheten ett fritt fall – utan skyddsnet som dämpar fallet. Förutom enskilda tragedier, innebär det att Sveriges omställningsförmåga i kriser allvarligt undermineras. När antalet varsel nu ökar och fler riskerar att drabbas av arbetslöshet måste det fria fallet i arbetslöshetsförsäkringen stoppas.

Denna rapport kartlägger och granskar arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet utveckling i Sverige från 2005 till 2012. Inledningsvis ges en kort presentation av de många förändringar i arbetslöshetsförsäkringen som genomfördes under 2007 och 2008. Avslutningsvis ges förslag på hur arbetslöshetsförsäkringen kan förbättras så att fler löntagare kan försäkra sig.

Bakgrund

Under 2007 påbörjade regeringen en rad försämringar i reglerna för arbetslöshetsförsäkringen. Försäkringen blev både dyrare och reglerna för att kvalificera sig för ersättning stramare. Ersättningen sänktes också. Många löntagare ville inte vara med och betala för den försämrade försäkringen, som man kanske inte ens kunde räkna med att få ersättning ifrån. En halv miljon sysselsatta valde bort försäkringen genom att lämna medlemskap eller avstå från att bli medlemmar i a-kassorna.

Den borgerliga regeringens försämringar av arbetslöshetsförsäkringen kan sammanfattas i tre punkter:

- 1) Svårare att få ersättning genom stramare villkor för att kvalificera sig till ersättning från försäkringen
- 2) Sämre ersättning från försäkringen
- 3) Dyrare försäkring genom höjda och differentierade avgifter

I korthet har arbetslöshetsförsäkringen blivit både dyrare och sämre. Ersättningen i försäkringen har sänkts. Sedan avgifterna till försäkringen differentierades, har det också blivit dyrare för löntagare som är medlem i a-kassor med högre arbetslöshet. Men det är framförallt den första punkten, att det blivit svårare att kvalificera sig till ersättning från försäkringen, som gjort att allt fler arbetslösa och undersysselsatta nu inte får ersättning.

Kraven på förankring på arbetsmarknaden för att kunna kvalificera sig till ersättning från arbetslöshetsförsäkring är idag för strama. Allt färre arbetslösa får ersättning från arbetslöshetsförsäkring. Nedan följer en kort sammanfattning av dessa försämringar.

- Tiden för att kvalificera sig till a-kasseersättning har i praktiken fördubblats, då normalarbetstiden numera beräknas på 12 månader istället för 6 månader. Det gör det mycket svårare att kvalificera sig till ersättning, men det går också snabbare att förlora den om man som arbetslös får en tillfällig anställning.
- Studerandevillkoret avskaffades, vilket innebar att studerande inte längre har rätt till ekonomisk ersättning från a-kassan när personen ska börja söka arbete. Detta har inneburit att framförallt unga under 25 år ställts utan försäkringsskydd.
- Hårdare arbetsvillkor: Under 12 månader (ramtid) måste man förvärvsarbeta minst 6 månader med 80 timmar per månad. Tidigare räckte 70 timmar. Detta slår särskilt mot deltidsarbetande, då en halvtidsanställd får svårt att klara det skärpta arbetsvillkoret på 80 timmar per månad.
- Deltidsbegränsningen från 2008, som gäller både fasta deltidsanställningar och tillfälliga anställningar har minskat andelen deltidsarbetslösa som får a-kasseersättning. Från den 7 april 2008 har deltidsarbetslösa personer rätt till högst 75 ersättningsdagar per ersättningsperiod i samband med deltidsarbete. Detta var tidigare 300 dagar.
- Möjligheten att förlänga ersättningsperioden genom arbetsmarknadspolitiska program togs bort.

Vilka får a-kasseersättning och aktivitetsstöd?

Den som tidigare förankrat sig på arbetsmarknaden och uppfyller arbetslöshetsförsäkringens villkor kan ansöka om a-kasseersättning vid arbetslöshet. Arbetslöshetsförsäkringen är uppdelad i en inkomstrelaterad försäkring som baseras på medlemskap samt en allmän grundförsäkring.

Inkomstrelaterad a-kasseersättning utbetalas till personer som både uppfyller grundvillkoren i arbetslöshetsförsäkringen och som varit medlem i en a-kassa i ett år. Taket i försäkringen är dock 680 kronor om dagen. Grundbeloppet i den allmänna grundförsäkringen omfattar 320 kronor per dag och utbetalas till personer som uppfyllt grundvillkoren i försäkringen som beskrivs ovan, alltså personer som arbetat heltid ett år, men inte är medlemmar eller varit medlemmar tillräckligt länge i a-kassa.

Om den arbetslöse anvisas till ett arbetsmarknadspolitiskt program, utgår istället för a-kasseersättning ett aktivitetsstöd från Försäkringskassan. För den som uppfyller villkoren för a-kasseersättning, utbetalas då aktivitetsstödet utifrån dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen. Dagarna med aktivitetsstöd räknas av från de kvarstående dagarna med a-kasseersättning.

För de arbetslösa som däremot inte uppfyllt villkoren för a-kasseersättning, utbetalas 223 kronor per dag i aktivitetsstöd, givet att personen fyllt 25 år och deltar i programmet på heltid. För yngre personer som inte kvalificerat sig till a-kasseersättning utbetalas "Utvecklingsersättning" på 48-140 kronor, beroende på om slutbetyg finns från gymnasiet och om personen fyllt 20 år.

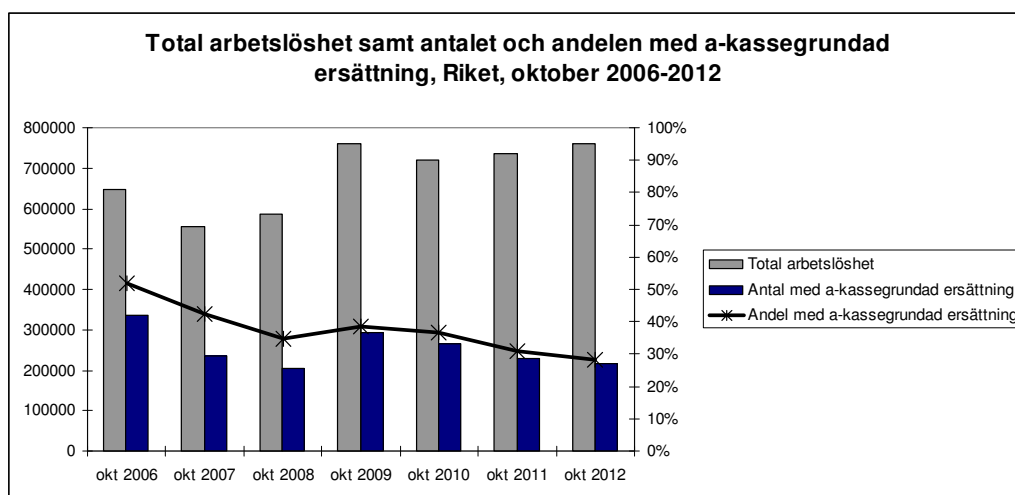
Färre arbetslösa får a-kasseersättning

Det mest relevant måttet för att mäta hur många som inte omfattas av arbetslöshetsförsäkringen, är att ställa antalet ersättningstagare i relation till det totala antalet arbetslösa.

En av den borgerliga regeringens förändringar av arbetslöshetsförsäkringen innebär att dagar med arbetslöshetsersättning och dagar med aktivitetsstöd räknas samman, och dras från en och samma ersättningsperiod om 300 (450) ersättningsdagar. Det gör att en ersättningsperiod tar slut snabbare än tidigare. Eftersom det inte längre går att få en andra ersättningsperiod, blir alternativet för många istället jobb- och utvecklingsgarantin och aktivitetsstöd. För att ge en rättvis bild av läget i arbetslöshetsförsäkringen bör därmed också gruppen som får aktivitetsstöd baserat på a-kassegrundad ersättning inkluderas.

SCB (AKU) står för den officiella arbetslöshetsstatistiken i Sverige. Därför är det i första hand i relation till denna statistik vi ska förstå omfattning av bristerna i arbetslöshetsförsäkringen. Till SCB-statistiken fogas också Arbetsförmedlingens statistik över antalet i konjunkturberoende program. När det gäller antalet ersättningstagare i arbetslöshetsförsäkringen är det Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF, som står för statistiken. Arbetsförmedlingen har redovisat antalet som får a-kassegrundad ersättning via aktivitetsstödet.

Tabell 1. och diagrammet nedan visar att andelen med ersättning från arbetslöshetsförsäkringen eller aktivitetsstödet baserat på a-kasseersättning sjönk från 52 procent i oktober 2006 till 28 procent i oktober 2012. Antalet som fick a-kassegrundad ersättning sjönk från 334 000 till 216 000 under perioden, samtidigt som den totala arbetslösheten ökade från 648 000 till 761 000.

Källa: SCB, AF, IAF, samt egna beräkningar

Diagrammet ovan visar att andelen av den totala arbetslösheten som får a-kassegrundad ersättning från antingen a-kassa eller aktivitetsstöd, minskat från 52 procent i oktober 2006 till 28 procent i oktober 2012. Praktiskt taget hela minskningen beror på att allt färre får ersättning från just arbetslöshetsförsäkringen. I oktober 2006 fick 38 procent ersättning från a-kassa, mot 14 procent i oktober 2012. Andelen som fick a-kassegrundad ersättning via aktivitetsstödet låg på 14 procent både under 2006 och 2012. Det framgår av tabell 1 nedan.

Tabell 1.¹

Total arbetslöshet (16-64 år) samt antalet och andelen med och utan a-kassegrundad ersättning, Riket, (baserat på SCB-data)							
	okt 2006	okt 2007	okt 2008	okt 2009	okt 2010	okt 2011	okt 2012
Arbetslösa, exkl heltidsstuderande som söker och kan ta arbete	211300	193900	207600	289000	244700	243600	243800
Arbetslösa i konjunkturberoende program	141085	85877	83516	148100	189147	175739	191618
Undersysselsatta (deltidsarbetslösa)	295100	277000	295800	322000	285700	316400	325600
Total arbetslöshet enligt AKU och AF	647485	556777	586916	759100	719547	735739	761018
Antal med inkomstrelaterad a-kasseersättning	213940	167652	130501	175967	127268	107054	96660
Antal med grundbelopp (a-kasseersättning)	30886	17847	13062	15637	12452	12063	9223
Antal med aktivitetsstöd baserat på a-kasseersättning	77565	44693	52711	86307	106517	92768	93833
Antal med aktivitetsstöd grundbelopp baserat på a-kasseersättning	12579	5674	7465	14732	17914	15984	16133
Totalt antal med a-kasseersättning och aktivitetsstöd	334970	235866	203739	292643	264151	227869	215849
Andel med inkomstrelaterad a-kasseersättning	33%	30%	22%	23%	18%	15%	13%
Andel med grundbelopp (a-kasseersättning)	5%	3%	2%	2%	2%	2%	1%
Andel med aktivitetsstöd baserat på a-kasseersättning	12%	8%	9%	11%	15%	13%	12%
Andel med aktivitetsstöd grundbelopp baserat på a-kasseersättning	2%	1%	1%	2%	2%	2%	2%
Total andel med a-kasseersättning och aktivitetsstöd	52%	42%	35%	39%	37%	31%	28%

Källa: SCB, AF, IAF, samt egna beräkningar

¹ Uppgift om antalet med a-kasseersättning i oktober 2012 är preliminär. Den kommer sannolikt att justeras upp något.

Statistik från SCB (AKU), över antalet arbetslösa och undersysselsatta, finns dock inte tillgänglig på regional och kommunal nivå. Det gör att vi är hänvisade till att använda oss av enbart Arbetsförmedlingens statistik för att skapa en bild av hur läget i arbetslöshetsförsäkringen ser ut i olika län och kommuner i Sverige.

Tabell 2. nedan motsvarar tabell 1. på föregående sida och illustrerar hur stor skillnaden är mellan att använda den officiella arbetslöshetsstatistiken och Arbetsförmedlingens data om arbetslöshet.

Arbetsförmedlingens statistik visar att omkring 486 000 individer sammanlagt var inskrivna som arbetslösa, i konjunkturberoende program, deltidsarbetslösa eller tillfälligt timanställda vid utgången av oktober 2012. Med tanke på att motsvarande beräkning med den officiella statistiken i tabell 1. visade på 761 000 totalt arbetslösa, är det en relativt stor andel av de arbetslösa som inte anmäler sig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen. I synnerhet gäller det deltidsarbetslösa och tillfälligt timanställda.

Med Arbetsförmedlingens arbetslöshetsdata överskattas därför också andelen arbetslösa som får a-kasseersättning eller aktivitetsstöd baserat på tidigare rätt till a-kasseersättning. Mönstret är dock detsamma: Andelen arbetslösa med a-kasseersättning eller aktivitetsstöd har med Arbetsförmedlingens data gått från 70 procent i oktober 2006 till 44 procent i oktober 2012.

Tabell 2.²

Total arbetslöshet (16-64 år) samt antalet och andelen med och utan a-kassegrundad ersättning, Riket, (baserat på AF-data)							
	okt 2006	okt 2007	okt 2008	okt 2009	okt 2010	okt 2011	okt 2012
Arbetslösa, exkl heltidsstuderande som söker och kan ta arbete	180563	148490	155183	251305	215886	203722	215832
Arbetslösa i konjunkturberoende program	141085	129338	83516	148100	189147	175739	191618
Deltidsarbetslösa och tillfälligt timanställda	155882	129338	99089	101060	88825	79175	78658
Total arbetslöshet enligt AF	477530	407166	337788	500465	493858	458636	486108
Antal med inkomstrelaterad a-kasseersättning	213940	167652	130501	175967	127268	107054	96660
Antal med grundbelopp (a-kasseersättning)	30886	17847	13062	15637	12452	12063	9223
Antal med aktivitetsstöd baserat på a-kasseersättning	77565	44693	52711	86307	106517	92768	93833
Antal med aktivitetsstöd grundbelopp baserat på a-kasseersättning	12579	5674	7465	14732	17914	15984	16133
Totalt antal med a-kasseersättning och aktivitetsstöd	334970	235866	203739	292643	264151	227869	215849
Andel med inkomstrelaterad a-kasseersättning	45%	41%	39%	35%	26%	23%	20%
Andel med grundbelopp (a-kasseersättning)	6%	4%	4%	3%	3%	3%	2%
Andel med aktivitetsstöd baserat på a-kasseersättning	16%	11%	16%	17%	22%	20%	19%
Andel med aktivitetsstöd grundbelopp baserat på a-kasseersättning	3%	1%	2%	3%	4%	3%	3%
Total andel med a-kasseersättning och aktivitetsstöd	70%	58%	60%	58%	53%	50%	44%

Källa: AF och IAF, samt egna beräkningar

Skillnaderna mellan att använda Arbetsförmedlingens data och SCBs AKU-statistik är stora. Andelen som får a-kasseersättning eller aktivitetsstöd är väsentligt högre med

² Uppgift om antalet med a-kasseersättning i oktober 2012 är preliminär. Den kommer sannolikt att justeras upp något.

Arbetsförmedlingens siffror: 44 procent i oktober 2012. Det innebär alltså ett omfattande mörkertal att enbart använda just Arbetsförmedlingens uppgifter om arbetslösa.

Mönstret är dock detsamma med SCB- och AF-data: oavsett beräkningsgrund visar statistiken att en allt mindre andel arbetslösa får ersättning sedan de omfattande regeländringarna i arbetslöshetsförsäkringen.

Stora och allvarliga konsekvenser av en dålig arbetslöshetsförsäkring

Som en följd av den borgerliga regeringens försämringar av arbetslöshetsförsäkringen står 70 procent av alla arbetslösa och undersysselsatta utan a-kassegrundad ersättning. Andelen som får a-kassegrundad ersättning har nästan halverats sedan 2006.

I praktiken innebär detta att fler arbetslösa hänvisas att förlita sig på sina familjer och i slutänden, det kommunala behovsprövade försörjningsstödet. Det leder inte bara till individuella ekonomiska tragedier och stor rädsla för att drabbas av arbetslöshet, utan också till att samhällets motståndskraft mot kriser försämras.

Arbetslöshetsförsäkringen spelar en avgörande roll i att stabilisera ekonomin i konjunkturedgångar. När försäkringen är så dålig som idag försämras den stabiliserande funktionen eftersom den som förlorar jobbet inte har råd att konsumera. Det minskar efterfrågan i ekonomin ytterligare och kan leda till att än fler förlorar jobbet. När arbetslöshetsförsäkringen är dålig skapas en ond cirkel både för enskilda som blir arbetslösa och för samhället i stort.

LOs förslag till förnyad arbetslöshetsförsäkring

Den största anledningen till att allt färre får arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd är regeln från 2006 att ersättningen baseras på 12 månaders arbete istället för 6 månader och det slopade studerandevillkoret. Det skärpta arbetsvillkoret och deltidsbegränsningen om 75 dagar har också påverkat. För att fler arbetslösa ska kunna kvalificera sig för ersättning behöver följande genomföras snarast:

Bättre villkor så att betydligt fler omfattas

Även de som arbetar lite ska kunna försäkra sig och vara medlem i a-kassan. En attraktiv arbetslöshetsförsäkring omfattar de allra flesta som någon gång jobbat. Då måste de strama villkoren för att kvalificera sig till ersättning ändras. För att få ersättning ska krav ställas på 6 månaders arbete och minst 40 timmars arbete per månad under den tiden. Idag ställs krav på det dubbla, 80 timmar.

Slopa 75-dagarsregeln

75-dagarsregeln innebär att alla deltidsarbetslösa, som tidigare arbetat mer, får fyllnadsstämpla i 75 ersättningsdagar. Men sedan tar det slut, om de inte helt låter bli att arbeta och blir helt arbetslösa. Här görs avsteg från att uppmuntra till arbete. Den som har olika tillfälliga anställningar ska ha rätt till lika lång ersättningsperiod som den som är arbetslös på heltid.

Inför ett studerandevillkor

Att studera innebär att man förbättrar sina chanser att få jobb. Därför är det logiskt att den som utbildat sig också kan få ersättning i övergången från studier till arbete. Det är dags att ett nytt studerandevillkor införs i arbetslöshetsförsäkringen.

Sänk medlemsavgiften

Vårt krav är en rimlig medlemsavgift till a-kassan som alla har råd med. Medlemsavgiften bör vara omkring 100 kronor i månaden. Arbetslöshet är ett samhällsproblem och det är inte rimligt att de som löper störst risk att bli arbetslösa ska bära det ansvaret själva. Därför ska vi ha en gemensamt och solidariskt finansierad arbetslöshetsförsäkring med en låg medlemsavgift till alla a-kassor.

Höj taket

LOs kongress beslutade att taket i arbetslöshetsförsäkringen ska höjas så att ersättningen blir 90 procent av tidigare lön om man blir arbetslös. På väg mot det målet är det viktigt att vi når 80 procents ersättning för de allra flesta under nästa mandatperiod. Det är över tio år sedan den högsta dagpenningen höjdes (680 kronor). Samtidigt har lönerna ökat. Taket ska höjas rejält och för att inte halka efter igen ska taket följa löneutvecklingen i ekonomin.